

УДК 341:334.78

Кравець Наталія Іванівна,
асистент кафедри цивільного та трудового права,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»¹

**РОЗВИТОК ТА ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ
ЩОДО ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ:
МОЖЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ**

У статті досліджено економіко-правовий розвиток малого та середнього підприємництва у Великобританії, з'ясовано основні засади та механізм реалізації державної підтримки щодо сприяння розвитку малого та середнього підприємництва у Великобританії з можливим подальшим запозиченням в Україні.

Ключові слова: підтримка малого і середнього бізнесу у Великобританії, мале і середнє підприємництво.

The article explored the economic and legal development of small and medium-sized enterprise in the England United Kingdom, it is basic principles and mechanism of Government support to promote the development of small and medium entrepreneurship in the England United Kingdom with a possible subsequent borrowing in Ukraine.

Keywords: support for small and medium-sized businesses in the England United Kingdom, small and average business.

Постановка проблеми. Сьогодні у багатьох країнах світу мале і середнє підприємництво відіграє важливу роль у процесі реалізації основних соціально-економічних завдань суспільства, посідає значне (порівняно з власними розмірами) місце у виробництві внутрішнього валового продукту, виконанні доходної частини державного та місцевих бюджетів, вирішує питання зниження рівня безробіття шляхом зайнятості та самозайнятості населення, захисту соціально незахищених верств суспільства [8, с. 8].

Великобританія займає найкращі позиції в Європі для ведення бізнесу (за даними Світового банку) [6].

Глобалізація світової економіки змінює уявлення про характер залучення фінансових ресурсів для розвитку регіональної економіки з зовнішніх джерел, про значення таких позик для малого і середнього бізнесу [13, с. 5].

¹ Kravets Natalia. Assistant at the Department of Civil and Trade Law, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Аналіз останніх наукових досліджень. Серед науковців, у працях яких знайшли відображення питання розвитку і підтримки малого і середнього бізнесу Великобританії із можливим подальшим використанням в Україні, варто назвати: Акіншина О.В., Кібенко О., Плотніченко І.Б., Ляшенко В.І., Данішевська Г.А., Оприсок М.Д., Масляева М., Митропан, С.О. та ін.

Мета та завдання дослідження. Поглиблення уявлення про розвиток та економіко-правові заходи щодо підтримки малого та середнього підприємництва на прикладі Великобританії з можливим подальшим запозиченням в Україні.

Викладення основного матеріалу. Нині політика Уряду Великобританії є ефективною щодо підтримки конкурентоспроможності національних виробників у всіх секторах економіки й на зовнішніх ринках за допомогою реалізації стратегії вдосконалення організації системи органів державної влади й зниження адміністративних бар'єрів і регулювання [6].

Так, у Великобританії, згідно із Законом про компанії, суб'єктом малого підприємництва визнається фірма, що відповідає двом із трьох запропонованих критеріїв: обіг не більше 2,3 млн євро; активи не більше 1,5 млн євро; середня чисельність зайнятих не більше 50 осіб [2].

Офіційне визначення малого підприємництва прийняте у 1981 році. Згідно цього визначення МП характеризують за трьома критеріями: максимальний оборот до 2,3 млн єкю за рік; активи, показані в балансовому звіті, не більші 1,455 млн єкю; середня тижднева кількість працівників не перевищує 50 чоловік. Основними секторами МБ Великобританії є сільське господарство, сервіс і будівництво.

Підтримка малого і середнього підприємництва у Великобританії здійснюється в межах державного бюджету, який за своєю суттю є національною програмою соціально-економічного розвитку країни. У бюджеті Великобританії передбачено заходи щодо підтримки малого і середнього підприємництва, спрямовані на покращення доступу малого бізнесу до фінансових ресурсів, зниження податкового навантаження і адміністративних бар'єрів, надання консалтингових і юридичних послуг [12]. Існують категорії загальнодержавної програми допомоги малому бізнесу Великобританії.

Основними складовими державної підтримки малого і середнього бізнесу Великобританії є: наявність централізованої державної програми підтримки малого підприємництва; оподаткування малих компаній; фінансово-кредитна підтримка малих компаній; доступ

до державних замовлень; спеціальні умови використання держмайна; боротьба з фірмами «одноденками»; державна підтримка створення і розвитку об'єктів інфраструктури та інші.

У 2007 р. Міністерством торгівлі і промисловості Великобританії (нині Директорат підприємництва) було розроблено «Програму спрощення системи підтримки підприємництва» (BSSP). У програмі були сформульовані пропозиції щодо складу нового комплексу заходів державної підтримки малого і середнього бізнесу, які становлять близько 100 проектів. До 2010 р. проводили формування і апробацію базового комплексу напрямів і заходів підтримки малого і середнього бізнесу, який фінансується з державного бюджету, і розпочалася їх практична реалізація в країні [3, с.153].

Загалом, питаннями розвитку малого бізнесу на національному рівні в країні займається Міністерство торгівлі та промисловості, у складі якого утворений спеціальний орган з підтримки і розвитку малих підприємств The Small Business Service (SBS), що має регіональні відділення на місцях. При Міністерстві функціонує Стратегічна Рада малих і середніх підприємств.

Завданням SBS є: представлення інтересів і потреб малого бізнесу в уряді, розвиток і обслуговування системи підтримки малого бізнесу, пропаганда підприємництва в суспільстві, скорочення бюрократичних бар'єрів.

Державна стратегія розвитку малого бізнесу передбачає реалізацію таких напрямків економічної політики:

- підвищення культури підприємництва і ділових відносин;
- активізація процесів зародження нових підприємств, створення умов для їх прискореного і подальшого розвитку;
- поліпшення доступу до фінансових ресурсів;
- розвиток підприємництва в депресивних районах і в окремих соціальних групах;
- залучення підприємництва до активного використання державних служб (інформація, маркетинг, держзамовлення, фінансування, експорт і т.п.);
- розробка ефективних заходів державної політики і регулювання підприємницької діяльності;
- підвищення рівня дослідження ринку малого і середнього бізнесу та оцінки його стану.

Нині у Великобританії діють чотири категорії програм допомоги малому підприємству, а саме:

1) програми консультування нових і діючих фірм (передбачає впровадження регіональних програм розвитку);

2) програми надання фінансової допомоги (бізнесу і муніципалітетам);

3) регіональні програми допомоги дрібним фірмам у Шотландії, Уельсі, Північній Ірландії;

4) програми, що стимулюють експортну діяльність дрібних фірм [4, с. 22—23].

У Великобританії діє жорстка система контролю над діяльністю підприємств, яка протидіє будь-яким неправомірним діям з боку бізнесу.

Заходи уряду Великобританії щодо підтримки малого бізнесу мають як загальний характер (тобто мають стосунок до всіх малих компаній), так і пріоритетний (тобто спрямовані на державну підтримку малих компаній у конкретних секторах). До загальних заходів можна віднести питання податкової і фінансової звітності компаній, отримання консультативної допомоги від державних структур, ряд податкових пільг.

Малі підприємства Великобританії мають істотні податкові пільги. Зокрема, вони звільнені від сплати податку на прибуток з коштів, спрямованих на інформаційні та телекомунікаційні технології, а також частини коштів, виділених на НДДКР [12].

Власники малих підприємств користуються широкою підтримкою держави у вигляді різних схем пільгового кредитування. Бізнесмени, що розпочинають підприємницьку діяльність, надавши бізнес-план, мають можливість отримати позику на дуже вигідних для себе умовах. Власникам малих підприємств, які бажають підвищити кваліфікацію своїх працівників на платних курсах або навчати молодих спеціалістів на базі свого підприємства, видають безвідсоткові позики або кредити під дуже низький процент. Підприємцям, які вирішили створити підприємство у неперспективних районах країни, держава видає «підйомні».

Значну роль у розвитку малого бізнесу відіграють створені урядом на початку 80-х років зони ділової активності (ЗДА), які мають за мету реанімацію територій, на яких розташовані колись діючі, а тепер покинуті підприємства.

Головним завданням ЗДА є залучення інвестицій шляхом значних фінансових послаблень. Пільгове оподаткування у ЗДА охоплює звільнення від єдиного корпоративного податку на промислову та комерційну нерухомість і від податку на будівництво будівель промислового та комерційного призначення на території зони. Крім цього, малі підприємства, розташовані у цих зонах,

користуються великими пільгами щодо оплати електроенергії, газу, води, шляхів та інших складових інженерної інфраструктури. Прикладом успішного впровадження урядової програми щодо створення ЗДА є Доклендс — зона ділової активності Великого Лондона площею 8,5 миль, розташована на берегах Темзи, на якій була сконцентрована велика кількість доків, які разом з іншими виробництвами з часом були закриті. Нині Доклендс швидко і успішно реанімується [3, с.154].

На малих підприємствах Великобританії працює 44 % усіх найманих працівників, зайнятих у економіці країни. Працедавці зобов'язані забезпечувати усі права найманого ними персоналу. Незважаючи на те, що трудові відносини у Великобританії завжди будувались на принципах волонтаризму (добровільності), а не легалізму, як у країнах континентальної Європи (відсутній трудовий кодекс, прийнято лише окремі законодавчі постанови), нині країна, все більше інтегруючись у ЄС, поступово переходить до легалізму у трудових відносинах.

Так, у 2000 р. було введено нормативи погодинної оплати праці найманих працівників:

- для осіб віком від 18 до 21 року не нижче £4 за годину;
- для осіб старших 21 року — не нижче ніж £4,5 за годину [9].

Усім працівникам малого підприємства надають оплачувану відпустку терміном 4 тижні. Протягом одного року підприємець не може звільнити працівника без згоди профспілки, з якою підприємець зобов'язаний вести усі переговори щодо умов праці та її оплати. За чисельності працівників на малому підприємстві більше ніж 20 чоловік, з яких понад 40 % виступає за створення профспілки, підприємець зобов'язаний її визнати.

Для реєстрації малого підприємства необхідно надати державному агентству Компаніз Хаус або Бюро реєстрації статут компанії, меморандум асоціації, відомості про директорів та акціонерів. Компанія повинна мати зареєстрований офіс і капітал сумою не менш ніж £50 тис., з якого щонайменше £12 тис. повинні бути внесені на банківський рахунок. Решта коштів може бути вкладено у основні засоби та інше майно підприємства. Реєстрація здійснюється протягом 5 робочих днів і коштує £20. Власне мале підприємство може також зареєструвати іноземний громадянин, який отримав право на працю у Великобританії [3, с.155].

Більшість малих підприємств займається наданням туристичних, готельних, ресторанних, медичних, перукарських, ремонтних, адвокатських, транспортних, перекладацьких та інших пос-

луг. Багато підприємств малого бізнесу займається розробками у галузі високих технологій, деякі з яких працюють за договорами підряду великих корпорацій, куди винаходи передають за патентом і успішно впроваджують у масове виробництво. Для підтримки таких підприємств держава створює технологічні парки (місця, де дослідницькі лабораторії і виробництво знаходяться у одній зоні), що дає змогу скоротити до мінімуму час впровадження науково-дослідних проектів у виробництво.

Нагляд за діяльністю приватного бізнесу, зокрема і малих підприємств, здійснюють спеціальні державні організації. Питаннями дотримання якості пропонованих державним ринку товарів і послуг і захисту прав споживачів займається Управління з чесної торгівлі. Контроль за дотриманням правил чесної конкуренції та коректним поглинанням одного підприємства іншим здійснює Комісія з монополій та злиття. Зі звітами підприємців працює державне агентство Компаніз Хаус, куди один раз на рік (коли наближається час сплати податків) кожне мале підприємство надає раніше отримані анкети з відомостями про дані фірми, перевірені його керівником, та документи, що підтверджують сплату податків.

Контроль за діяльністю приватного бізнесу здійснює і судова гілка влади. Суд з обмежувальної ділової практики розглядає справи, пов'язані з діяльністю підприємств. Суд з дрібних скарг головним чином розглядає позови за борговими зобов'язаннями (їх близько 80 % усіх справ). 70—80 % суперечок з боргових зобов'язань вирішується у досудовому розгляді або під час судового розгляду за взаємною домовленістю сторін [10].

Держава зацікавлена у забезпеченні гарантії оздоровлення суспільства шляхом збільшення кількості робочих місць через розвиток і підтримку малого і середнього бізнесу. Державна підтримка малого бізнесу здійснюється через спрощення процедури реєстрації, надання різноманітних схем пільгового кредитування та пільгового оподаткування, розвиток зон ділової активності, створення технологічних парків, захист інтересів найманого персоналу. Для запобігання зловживанням у малому підприємстві державні та судові органи здійснюють контроль за діяльністю малих підприємств.

У Великій Британії створена «Служба дрібних фірм», що має на меті захист інтересів дрібних підприємців, надання допомоги в організації своєї справи, отриманні субсидій, контрактів, навчання й консультуванні. Служба має регіональні відділення по всій країні і співпрацює з великою кількістю впливових організацій

(Королівською комісією з розвитку, Конфедерацією британської промисловості, муніципальною владою) [5, с. 125].

На потреби малого бізнесу у межах програм регіонального розвитку, зокрема, спрямована діяльність агентств місцевого підприємництва. Вони надають позики і субсидії підприємцям на пільгових умовах, а залучення приватних коштів на потреби цих агентств здійснюється шляхом повного їх звільнення від оподаткування [9, с. 208]. Орієнтація ж таких агенцій залежить від специфіки місцевої економіки та соціальної сфери, усіх видів ресурсів, здібностей менеджменту.

Отже, у Великобританії склалась велика мережа організацій, які надають консультативні послуги, науково-технічну інформацію і рекомендації, що стосуються, що стосуються заснування і ведення малого і середнього підприємництва. Серед них Служба дрібних фірм, місцеві підприємницькі агентства, центри праці, комунальні об'єднання та ініціативні групи.

Британська система реєстрації компаній базується на Акті про компанії 1985 р. [2]. І крім безпосередньо реєстраційної функції виконує не менш важливу інформаційну функцію, являючись відкритим для публіки джерелом офіційної інформації про діяльність компаній. Погоджуюсь із О. Кібенко, що таку ж функцію могла б виконувати й вітчизняна система реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності при внесенні відповідних змін до чинного законодавства та оснащенні реєструючих органів необхідною технічною базою [7, с.86].

Сприяння малому бізнесу здійснюється в рамках програми відродження «внутрішніх міст» («Дії для міст») — старих промислових центрів, які стали депресивними районами. Ця програма передбачає створення вільних підприємницьких зон, у яких діють досить ефективні утворення — державно-комерційні фонди регіонального розвитку, надаючи кредити та консультації потенційним підприємцям [14, с. 322].

Так програма Уряду Великобританії спрямована на покращення ефективності регуляторної політики, на ліквідацію застарілого і неефективного регулювання та створення зручних нормативних принципів і вирішення невідповідностей у системі регулювання.

Відповідною Програмою визначено 308 нормативних змін (у тому числі 265 нових заходів і 43 спрощення існуючих заходів), які були публічно оголошені, і які за прогнозами матимуть вплив на бізнес Великобританії. У Програму не включаються ро-

зробки, які впливають на громадян або державний сектор. Фіскальні заходи також не вносяться до Програми. По відповідних регуляторних змінах надається кошторисна вартість і відповідні вигоди. Програма пов'язана з існуючими зобов'язаннями Уряду щодо вдосконалення нормативної бази, до них належать поточна програма ліквідації застарілих і непотрібних формальностей.

Виконавчий орган щодо вдосконалення регулювання (The Better Regulation Executive) відіграє провідну роль у просуванні програми заходів, спрямованих на спрощення регулювання. Цей орган входить до складу Департаменту у справах бізнесу, інновацій та профпідготовки (Department for Business, Innovation and Skills, аналог Міністерства економічного розвитку і торгівлі України) і забезпечує реалізацію програми регуляторної реформи на всіх рівнях Уряду. До його функцій відноситься: робота з відомствами для покращення регулювання і координації їх роботи; робота з відомствами та регуляторами щодо спрощення і вдосконалення існуючих регуляторних актів; робота з регуляторами (у тому числі місцевих органів влади) та відомствами щодо зміни ставлення і підходів до регулювання у бік врахування більш високого ризику [11, с.164].

Крім того, бізнес може мати безпосередній вплив на те, як регуляторні правила, які впливають на них, розробляються і реалізуються, зокрема, зробити запит до Виконавчого органу зі своїми пропозиціями як запропоноване регулювання може бути поліпшене.

Найважливішою частиною ефективної стратегії регулювання та її реалізації, а також роботи Виконавчого органу є дотримання 5 принципів щодо ефективнішого регулювання. Відповідно до принципів кожне регулювання повинно бути: прозорим; підзвітним; пропорційним; послідовним і цілеспрямованим.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі **висновки**:

1) державне регулювання діяльності організаційно-правових форм підприємницької діяльності полягає не тільки у прийнятті нормативно-правових актів відповідних рівнів, але й у закріпленні особливого порядку реєстрації, контролі діяльності, ліквідації підприємств, а також у встановленні податкових режимів для різних форм ведення бізнесу;

2) вивчення досвіду зарубіжних країн набуває важливого значення для України. У Великобританії та інших країнах з розвинутою ринковою економікою простежується галузева пріоритетність підтримки МП;

3) у Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI [1], обмеження, які доцільно застосовувати лише щодо надання державної фінансової підтримки, поширено на всі без винятку види державної підтримки. Зокрема, відповідно до п. 5 ч. 1 статті 13 Закону, позбавляються права отримання, окрім фінансової, також державної інформаційної, консультаційної та інших видів підтримки ті підприємці, які через несприятливі ринкові фактори зазнали банкрутства, та інші суб'єкти малого і середнього підприємництва. Це суперечить правовим стандартам Європейського Союзу (до складу якого входить і Великобританія), де підприємцям-банкрутам надається другий шанс і можливості знову розпочати бізнес. Внаслідок цього великі групи суб'єктів малого і середнього підприємництва України безпідставно позбавляються права на отримання не лише державної фінансової, а й інформаційної, консультаційної підтримки, у тому числі підтримки у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, а також підтримки у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів і кадрів ведення бізнесу.

Список використаних джерел

1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI // Відомості Верховної Ради України від 18.01.2013. — №3. — С. 70. — Ст. 23. On the development and state support of small and medium business in Ukraine: the Law of Ukraine of 22.03.2012 number 4618-VI // Supreme Council of Ukraine of 18.01.2013., №3, p. 70, Article 23. [in Ukrainian]
2. Companies Act 1985 // Blackstone's Statutes on Companies Law. — 5th edition. — London. — 598 p.
3. Акінішина О.В., Плотніченко І.Б. Розвиток та контроль діяльності малого бізнесу Великобританії / О. В. Анікшина, І. Б. Плотніченко // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. — Львів : РВВ НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.6. — С.150—156. Akinshyna O.V., Plotnichenko I. B. Development and monitoring of the UK small business / O. V. Anikshyna, I. B. Plotnichenko // Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine: a collection of scientific works. — Lviv: RIO NLTU Ukraine. — 2012. — Vol. 22.6. — S. 150—156. [in Ukrainian]

4. Бей О., Томсон Г. Зарубіжні практики розробки стратегій розвитку малого підприємництва на регіональному рівні / О. Бей. — К.: К.І.С., 2013. — 48 с. Alexander Bay, Thomson G. A. Foreign practice development strategies of small business development at the regional level / Alexander Bay. — К.: KIS, 2013 — 48 p. [in Ukrainian]

5. Данишевская Г. А. Мелкий бизнес в Великобритании / Галина Анатольевна Данишевская // Мировая экономика и международные отношения. — 1992. — С. 120—127. Danyshevskaya G. A. Crayons business in Great Britain / Galina Anatolevna Danyshevskaya // The International Economy and relationships. — 1992. — S. 120—127. [n Ukrainian]

6. Інформація Торговельно-економічної місії у складі дипломатичного представництва України у Великобританії // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.mfa.gov.ua Trade and Economic Mission Information at the diplomatic mission of Ukraine in the UK // [Electronic resource]. — Access: www.mfa.gov.ua[in Ukrainian]

7. Кібенко О. Система реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: додаткові функції. Досвід України та Великобританії / О. Кібенко // Юридичний журнал. — 2003. — №10. — С. 84—90. Kibenko A. The system of registration of business entities in Ukraine extras. Experience of Ukraine and the UK / O. Kibenko // Law Journal. — 2003. — №10. — S. 84—90. [in Ukrainian]

8. Ксьондз С. В. Сучасні тенденції розвитку малого і середнього підприємництва у світі та на Україні / С. Ксьондз. — Чернівці: Рута. — 1998. — 104 с. Ksendz S. V. Modern trends in small and medium enterprises in the world and in Ukraine / S. Ksendz. — Chernivtsi: Ruta. — 1998. — 104 p. [in Ukrainian]

9. Ляшенко В. И. Экономико-правовое обеспечение развития субъектов малого предпринимательства (зарубежный опыт и перспективы его использования в Украине) / В. И. Ляшенко, В. В. Хахулин. — НАН Украины, Институт экономико-правовых исследований, Институт экономики промышленности. — Донецк: Юго-Восток, 2001. — 454 с. Lyashenko V. I. Economic and legal support for the development of small businesses (foreign experience and prospects of its use in Ukraine) / V. I. Lyashenko, V. V. Khakhulin. — National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economic and Legal Research Institute of Industrial Economics. — Donetsk: South-East, 2001. — 454 p. [in Russian]

10. Масляева М. Малый бизнес по-английски / М. Масляева // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.direkt.yandex.ru/?partner>, 2008. Maslyayeva M. Small business in English / M. Maslyayeva // [Electron resource]. — Access mode: <http://www.direkt.yandex.ru/?partner>, 2008. [in Russian]

11. *Митропан С. О.* Світовий досвід державного регулювання підприємництва [Текст] / С. О. Митропан // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. — 2011. — №4. — С. 163—168. Mitropan S. O. International experience of government regulation of business [Text] / S. Mytropan // Bulletin of Kyiv National University of Technology and Design. — 2011. — №4. — S. 163—168. [in Ukrainian]

12. *Новости малого бизнеса* // [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.businesspress.ru/newspaper/defaultmid44/html>>2008. News of small business // [Electronic resource]. — Access: <http://www.businesspress.ru/newspaper/defaultmid44/html>>2008.[in Russian]

13. *Оприсок М.* Європейський досвід діяльності інституцій розвитку підприємництва та можливості його використання в Україні / М.Оприсок // Галицький економічний вісник. — 2011. — №1(30). — С. 5—10. Oprysok M. Experience of European institutions, business development and the possibility of its use in Ukraine / M. Oprysok // Galician Economic Journal. — 2011. — №1 (30). — S. 5—10. [in Ukrainian]

14. *Оприсок М. Д.* Підтримка малого та середнього бізнесу: досвід європейських країн / Мирослава Оприсок // Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку. Матеріали ІХ науково-практичної конференції 30 листопада 2007 р. Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: ІМА-прес. — 2007. — С. 322—326. Oprysok M. D. Support for SMEs: European experience / Miroslav Oprysok // Social and economic problems of regional development. Materials IX scientific conference on November 30, 2007. Collected Works. — Dnepropetrovsk: IMA-press. — 2007. — P. 322—326. [in Ukrainian]

KRAVETS N. DEVELOPMENT AND ECONOMIC AND LEGAL MEASURES TO SUPPORT THE UK SMALL AND MEDIUM BUSINESSES: OPPORTUNITIES BORROWING

Стаття надійшла до редакції 01.12.15.